

Kleuren in *Breuddwyd Rhonabwy*

Student: Kelly Remie
Studentnummer: 3369889
Datum: 1 mei 2013

Bachelorscriptie Taal en Cultuur Studies aan de Universiteit Utrecht.
Hoofdrichting: Middeleeuwen

Scriptie begeleider: Karianne Lemmen-Friedrich MA
Keltische Talen en Cultuur, Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Wetenschappelijke methode	3
Het verhaal.	6
Synopsis	7
Kleuren in de Middeleeuwen	8
Zwart en Wit	11
Rood	12
Kleuren in <i>Breuddwyd Rhonabwy</i>	15
Zwart en Wit.....	16
Rood	19
Conclusie	23
Literatuurlijst	25
Bijlage	26

Inleiding

Binnen de studie Taal en Cultuur Studies (TCS) heb ik gekozen voor de hoofdrichting Middeleeuwen, dit omdat ik een voorliefde heb voor Middeleeuwse literatuur die vol bovennatuurlijke wezens en dappere ridders zit. Voor ik aan de studie TCS begon heb ik echter een jaar Keltische Taal en Cultuur gestudeerd, tijdens dit jaar heb ik kennis gemaakt met de wondere wereld van de Middeleeuwse Keltische literatuur en gedurende mijn studie TCS heeft deze wereld mij niet meer los gelaten. Toen het tijd werd om een scriptie te schrijven was het voor mij dan ook snel duidelijk binnen welk vakgebied ik dit wilde doen.

Ik ben van mening dat er deze wonderlijke verhalen uit de Middeleeuwen een bron van informatie kunnen zijn. Zo leren we via deze verhalen de normen en waarden kennen die er in de Middeleeuwen heersten, of welk gedrag er verwacht werd of juist niet getolereerd werd. Voor deze scriptie heb ik echter gekozen voor een zeer visueel element namelijk kleur.

“And this story is called the Dream of Rhonabwy. This is why no one knows the dream – neither poet nor storyteller – without a book, because of the number of colours on the horses, and the many unusual colours both on the armour and their trappings, and on the precious mantles and the magic stones.”¹

Dit zijn de woorden waarmee het Welshe verhaal *Breuddwyd Rhonabwy* afgesloten wordt. Zoals duidelijk wordt uit deze concluderende woorden, wordt er in het verhaal veelvuldig gebruik gemaakt van verschillende kleuren. Deze kleuren komen voor in verschillende combinaties en op verschillende plaatsen. Valt er aan dit kleurgebruik een bepaalde betekenis te verlenen? En zo ja, welke betekenis zou dit kunnen zijn?

---

¹ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 226.

Wetenschappelijke methode

In dit onderzoek zal de eerder gestelde vraag centraal staan: valt er aan het kleurgebruik in *Breuddwyd Rhonabwy* een bepaalde betekenis te verlenen? En zo ja, welke betekenis zou dit kunnen zijn? Om tot een concreet antwoord te komen op deze vraag zal er gebruik gemaakt worden van verschillende deelvragen. De eerste deelvraag van dit onderzoek heeft betrekking op kleuren in de Middeleeuwen; hadden bepaalde kleuren in de Middeleeuwen een betekenis? En zo ja, welke betekenis was dit. Volgende deelvragen hebben betrekking op de kleuren in *Breuddwyd Rhonabwy*. Hoe vaak komen we bepaalde kleuren tegen in het Welshe verhaal en in welke hoedanigheid? Daarnaast zal er een antwoord gezocht worden op de vraag of de vermeldingen van de kleuren in *Breuddwyd Rhonabwy* conform de verwachtingen zijn, die zijn opgedaan in de eerste deelvraag.

Na de verschillende deelvragen zal een concluderend antwoord op de hoofdvraag geformuleerd worden door middel van hermeneutisch onderzoek. De hermeneutische methode is voor dit onderzoek zinvol, omdat het zich richt op de interpretatie van geschreven teksten. En deze beide elementen zijn binnen dit onderzoek van belang: de geschreven tekst *Breuddwyd Rhonabwy* en de interpretatie die gegeven kan worden aan het kleurgebruik.

Dit onderzoek zal worden gedaan in de vorm van een tekstgerichte analyse. Centraal in deze analyse staat de Engelstalige vertaling van *Breuddwyd Rhonabwy* door Sioned Davies uit 2007. Ter vergelyk is echter gebruik gemaakt van de Engelstalige vertaling van Gwyn Jones en Thomas Jones (1993). Een extra vertaling is gebruikt om er zeker van te zijn dat er niets over het hoofd gezien wordt met betrekking tot kleurvermeldingen. Voor een tweede Engelstalige vertaling is gekozen omdat ik geen kennis heb van de Welshe taal en dus niet in staat ben om deze als bron te gebruiken. De afzonderlijke vermeldingen van alle kleuren zijn genoteerd in de vorm van een tabel (bijlage 1), waarin per personage aangegeven wordt welke kleur een attribuut of kledingstuk heeft. In deze tabel is goed te zien dat er heel veel kleuren voorkomen in *Breuddwyd Rhonabwy*. Maar deze uitbundigheid van kleurgebruik is precies de reden waarom er voor deze tekst gekozen is. Tevens is deze tekst niet al te lang wat de kleinschaligheid van dit onderzoek ten gunste komt aangezien alles dicht op elkaar staat en dus snel te vinden is.

Zoals gezegd is dit een kleinschalig onderzoek, om deze reden zullen slechts drie veel voorkomende kleuren in *Breuddwyd Rhonabwy* behandeld worden; dit zijn de kleuren zwart, wit en rood. De andere kleuren die voorkomen in het verhaal komen in mindere mate naar voren en zullen verder buiten beschouwing gelaten worden in dit onderzoek. Een uitzondering

is er voor geel, omdat deze kleur in combinatie met rood een belangrijke waarde heeft in de Middeleeuwen. De kleur geel op zichzelf zal verder niet aan de orde komen, maar zoals gezegd allen in combinatie met rood. Ook is er een uitzondering voor de kleur goud, deze in combinatie met rood heeft ook een speciale betekenis. De kleur zilver, die in het gehele verhaal slechts twee keer voorkomt wordt om deze reden compleet buiten beschouwing gelaten, de enige twee momenten dat deze kleur genoemd wordt betreft het de pionnen van Arthur en Owain, waardoor de waarde van de pionnen verhoogd wordt.

In het onderzoeksgebied naar Middeleeuwse kleurensymboliek is al veel werk verricht, met name door Michel Pastoureau. Het gros van deze onderzoeken is echter gebaseerd op heraldiek, kortom het onderzoek naar de betekenis van de verschillende wapenschilden. In het centrale verhaal voor dit onderzoek speelt heraldiek geen noemenswaardige rol, waardoor deze tak van het onderzoeksgebied buiten beschouwing gelaten zal worden. Wel zou er een verband getrokken kunnen worden tussen de heraldiek en de beschrijvingen van de verschillende personages. Wanneer de personages besproken worden, is er meestal sprake van twee hoofdkleuren (zie bijlage) en verschillende details. Op een wapenschild worden ook meestal twee hoofdkleuren aangetroffen, vandaar dat een verband zeker denkbaar is. Binnen dit onderzoek is er van dit mogelijke verband of de heraldiek zelf echter geen gebruik gemaakt.

Binnen de moderne mediëvistiek is veel aandacht voor interdisciplinariteit, een onderzoek naar kleuren pas volgens Anna Adamska dan ook goed binnen de moderne wetenschap. En wel om de volgende redenen: “In de eerste plaats is er een duidelijk verband tussen de studie van middeleeuwse kleuren en de ervaring van kleuren in onze eigen, hedendaagse wereld. In de tweede plaats is iedereen in staat om iets te zeggen over kleuren”². Het theoretische kader voor de kleurensymboliek van dit onderzoek heeft vooral betrekking op de werken van Pastoureau (*Black: The History of a Color*), Greenfield (*A Perfect Red: Empire, Espionage and the Quest for the Color of Desire*) en Conroy (*The Symbolism of Colour*). Voor de algemene context is voornamelijk gekeken naar de werken van Adamska (*Grenzeloze kleuren. Een reflectie over de studie van middeleeuwse kleuren*, maar ook *Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur*

---

² Adamska, A. ‘Grenzeloze kleuren. Een reflectie over de studie van middeleeuwse kleuren.’, *Madoc* 15,4 (2001), 1.

en Gage (*Colour and Culture, Practice and Meaning from Antiquity to Abstraction* en ook *Colour and Meaning. Art, Science and Symbolism*).

Breuddwyd Rhonabwy is een Welsh verhaal, de gebruikte secundaire literatuur voor dit onderzoek is echter algemeen voor de Middeleeuwen in Europa, waardoor het karakter van dit onderzoek ook algemeen van aard is en niet specifiek gericht op Wales. De voornaamste reden voor dit algemene karakter is dat veel secundair materiaal geschreven is in het Welsh en ondanks mijn grote interesse in de Middeleeuwse Welshe literatuur, spreek of lees ik de taal niet. Er bestaat wel een Engelstalig boek dat betrekking heeft op kleuren in vroege Welshe literatuur: *Colour Terms in Early Welsh Literature* door Fiona Winward (2002), dit boek is echter niet meer te koop of te leen in de Universiteitsbibliotheek waardoor ik dit werk niet heb kunnen gebruiken. Aangezien ik me in mijn studie richt op Middeleeuwse binnen heel West-Europa is het voor mij ook interessanter om dit algehele kader te onderzoeken, dit zou ik eventueel in een later stadium van de opleiding kunnen gebruiken, toepassen of verwerken.

Deze algehele context voor een Keltisch verhaal kan ook heel vernieuwend werken. Op deze manier is te ondervinden of *Breuddwyd Rhonabwy* binnen het algemene kader van de kleurensymboliek past, of dat dit Keltische verhaal totaal anders in elkaar zit met betrekking tot kleurensymboliek.

Omdat niet iedere lezer van dit onderzoek bekend zal zijn met het verhaal *Breuddwyd Rhonabwy* volgt er eerst wat achtergrondinformatie bij het verhaal en een korte samenvatting.

Het verhaal

De originele Middelwelshe tekst van *Breuddwyd Rhonabwy*, ofwel ‘De Droom van Rhonabwy’ is te vinden in de Red Book of Hergest (1382- c. 1410). Het verhaal speelt zich af ten tijden van de regeerperiode van Madog zoon van Meredudd (d. 1159), maar de tekst wordt geschat geschreven te zijn in de twaalfde/dertiende eeuw³.

Breuddwyd Rhonabwy is een van de elf verhalen uit de *Mabinogion*, deze elf verhalen verschillen enorm met betrekking tot datering, bron, inhoud, structuur en stijl⁴. De verklaring voor deze verschillen is te vinden in de eerste Engelstalige vertaling vanuit het Middelwelsh voor deze verhalenbundel. Lady Charlotte Guest was de eerste die deze vertaalpoging op zich nam (1838-1849), zij maakte echter een vertaalfout in haar werk waardoor de naam *Mabinogion* als titel van het corpus bekend kwam te staan. Na verschillende uitgaven kreeg deze verhaalfout zo een naamsbekendheid, dat de titel is blijven hangen⁵. Na de vertaling van Guest in het Engels is de *Mabinogion* ook vertaald naar het Frans en Duits. Behalve Guest hebben ook enkele anderen de vertaalpoging vanuit het Middelwelsh ondernomen: Gwyn Jones en Thomas Jones (1948) en Sioned Davies (2007). Tevens zijn er verschillende audiovisuele interpretaties van het werk verschenen sinds de vertaling van Guest⁶. Voor dit onderzoek is voornamelijk gebruik gemaakt van de modernste vertaling (Davies), echter is het werk van Jones en Jones wel ter vergelijking gebruikt.

Alle verhalen in de *Mabinogion* stammen van een orale traditie, dit wordt voor *Breuddwyd Rhonabwy* echter in twijfel getrokken. Er zijn in het verhaal zelf verschillende aanwijzingen te vinden dat de tekst geen orale traditie had; “This is why no one knows the dream – neither poet nor storyteller – without a book⁷”. Hoewel *Breuddwyd Rhonabwy* ingedeeld kan worden binnen de Arthur legendes (verhalen met betrekking tot koning Arthur), en de schrijver ook zeker kennis had van Arthuriaanse mythen en waarden, persifleert het de legendes en waarden heersend in de andere Arthuriaanse verhalen⁸. Zo slaapt de held van het verhaal in een huis wat vol ligt met koeienuitwerpselen, iets wat in Arthuriaanse verhalen alleen zal voorkomen indien de held een fout gemaakt heeft in voorafgaande passages.

---

³ MacKillop J., *A Dictionary of Celtic Mythology*. (Oxford 2004) geraadpleegd via <http://www.oxfordreference.com.proxy.library.uu.nl> op 28 april 2013.

⁴ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), x.

⁵ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), x.

⁶ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), xxix.

⁷ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 226.

⁸ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), xii.

Synopsis

Tijdens zijn zoektocht, naar de broer van koning Madog zoon van Maredudd, overnacht Rhonabwy in een oud huisje. Hier valt hij in slaap op een gele ossenhuid waarvan wordt geloofd dat wanneer men hierop ligt men veel succes zal overkomen. Tijdens zijn droomvisioen wordt Rhonabwy begeleid door Iddog Cordd Prydain, een bont gekleurde gezant van koning Arthur. Tezamen gaan de heren naar de verblijfplaats van Arthur. Kort na hun vertrek komen ze Rhuan Bebyr zoon van Deorthach Wledig tegen, wederom een man gekleed in opvallende kleuren. Eenmaal aangekomen bij Arthur zien ze eerst twee legers, een rood en een zwart/wit leger. Eenmaal bij Arthur aangekomen vertrekt deze met zijn gehele gevolg naar Cefn Digoll⁹, Rhonabwy en Iddog volgen hem. Halverwege de reis ziet Rhonabwy twee legers, een wit Noors leger aangevoerd door een neef van Arthur en een zwart Deens leger. Aangekomen zet de in rood geklede knecht van Arthur het Welshe spel *gwyddbwyll*¹⁰ klaar voor Arthur en Owain. Gedurende de verschillende rondes komen er eerst drie rijk gekleurde boodschappers voor Owain. Zij vragen Owain of hij aan Arthur wil vragen om zijn mannen terug te trekken, want zij molesteren en intimideren de raven van Owain. Het antwoord van Arthur is echter steeds in de trant van ‘doorspelen’. Na de drie boodschappers keert het tij in de strijd en zijn de rollen omgedraaid, er komen drie bontgekleurde boodschappers voor Arthur. Deze vragen Arthur of hij aan Owain wil vragen om zijn raven terug te trekken, omdat deze zijn mannen aan het uitmoorden zijn. Nu antwoordt Owain echter steeds met “uw beurt”. Alleen na de derde boodschapper verliest Arthur zijn geduld en verpulvert de speelstukken van het spel. De banieren worden omlaag gehaald en het voormalige slagveld is nu rustig. Er wordt een wapenstilstand afgesproken tussen Owain en Arthur, echter door een commotie van het verzamelen van mannen wordt Rhonabwy wakker. Hij realiseert zich dat hij drie dagen en nachten heeft geslapen.

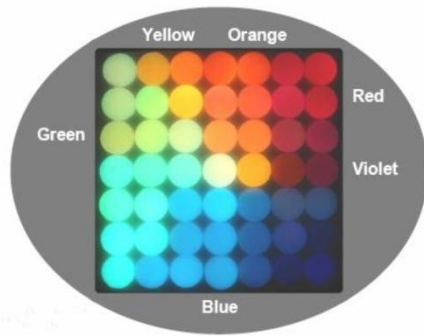
⁹ Cefn Digoll: Lange Berg, ten zuiden van het huidige Welshpool. Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes* (Oxford 2007), 278.

¹⁰ Gwyddbwyll: letterlijk ‘hout-verstand’, vaak misleidend vertaald met ‘schaak’ omdat het enige overeenkomsten vertoont. Het spel zou een van de vierentwintig bekwaamheden in middeleeuws Wales zijn. Gwyddbwyll, werd net zoals schaak, gespeeld op een bord met pionnen. De koningpion van de ene speler probeert uit te breken uit het midden van het bord naar de rand, terwijl de pionnen van de tegenstander hem proberen te stoppen. Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes* (Oxford 2007), 248.

Kleuren in de Middeleeuwen

“For the student of languages the chief problem has been to account for the fact that although the human eye is capable of discriminating some millions of colour-nuances, most colour-

Figuur 1

languages, in all cultures and throughout recorded history include a vocabulary of from eight to eleven

‘basic’ terms”¹¹. Zoals John Gage al aangeeft is het moeilijk om in woorden uit te leggen wat bepaalde kleuren kunnen betekenen of welke emoties ze losmaken, want ons oog onderscheidt wel verschillende nuances binnen een bepaalde kleurengroep, maar in woorden zijn deze nuances vaak moeilijk of niet uit te drukken. In het schema hiernaast (figuur 1¹²) weergegeven zijn zes

‘basis’ termen aangegeven, dit zijn de kleuren die wij duidelijk kunnen omschrijven. Wanneer we een nuance van een van deze ‘basis’ kleuren proberen de benoemen vervallen we al snel in termen zoals ‘lichtblauw’ of ‘donkerblauw’. Door al deze nuances is een onderzoek op het gebied van kleuren dan ook zeer gecompliceerd. In haar artikel geeft Anna Adamska ook aan dat, volgens de expert op het gebied van kleurenonderzoek in de Middeleeuwen: Michel Pastoureau, enige terughoudendheid op dit onderzoeksgebied raadzaam is door de gecompliceerdheid van de Middeleeuwse kleurensymboliek¹³. De beeldspraak van kleuren was dus gecompliceerd, daarnaast was ook de bepaling ‘kleur’ was in de Middeleeuwen anders. “In de Middeleeuwen behandelde men kleur als een werkelijk bestaande materie, als een fractie van het licht”¹⁴. Dit hield in dat de Middeleeuwers geen nuances binnen de ‘basis’ kleuren kenden, de verschillende nuances zoals John Gage deze beschrijft waren voor een Middeleeuws persoon wezenlijke andere kleuren. Een voorbeeld hiervan is het Welshe *glas*, dat blauw of grijs of groen betekent, of een mix tussen deze drie, een soort zee kleur.

Om deze reden was de helderheid van een kleur een zeer belangrijk element in de Middeleeuwse waarneming¹⁵. Een heldere lichte kleur werd beschouwd als mooi en goed, terwijl een donkere of matte nuance van dezelfde kleur werd afgekeurd. Dit onderscheid

¹¹ Gage, J. *Colour and Culture, Practice and Meaning from Antiquity to Abstraction*. (London 1993), 79.

¹² <http://www.wetenschap24.nl/nieuws/artikelen/2007/maart/Gezellige-gloed-in-het-donker.html>, voor het laatst geraadpleegd op 30 april 2013.

¹³ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 6.

¹⁴ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 3.

¹⁵ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 3.

tussen de heldere en donkere kleuren had volgens Herman Pleij een herkomst in de Christelijke tradities van de Middeleeuwen. Zo kon een donkere kleur beschouwd worden als een ‘instrument van de duivel’ en een lichte kleur als een ‘sieraad van God’¹⁶. Een goed voorbeeld bij de gecompliceerdheid van kleuren, het onderscheid tussen helder en donker, goed en afkeurend en de Christelijke invloed is terug te vinden in het werk van Pastoureau. Het voorbeeld betreft de kleur rood, maar binnen deze (basis) kleur rood onderscheidt Pastoureau al twee hoofdtypen: vuurrood en bloedrood. Door de nadruk op de helder en donkere versies van een kleur in de Middeleeuwen herkent Pastoureau echter al vier versies van de kleur rood met ieder zijn eigen symboliek. “Het ‘slechte’ vuurrood deed denken aan duivel en hel, terwijl het ‘goede’ vuurrood associaties oproep met het Pinksterfeest en de Heilige Geest, die de gelovigen loutert en doet herleven. Het ‘slechte’ bloedrood betekende verkrachting en onreinheid; het deed denken aan het misdadig vergieten van menselijk bloed. Het ‘goede’ bloedrood daarentegen was verbonden met Christus en zijn bloed, dat de zonden der mensen reinigt”¹⁷.

Het moge nu duidelijk zijn hoe gecompliceerd de Middeleeuwse kleurensymboliek is, dit mede door de dubbele betekenis van iedere afzonderlijke kleur. Bij het ontcijferen van een betekenis van een kleur dient men dus altijd rekening te houden met de nuance van de kleur, is er sprake van de heldere of de donkere versie. John Gage merkt op dat de betekenis en waarde van kleuren in woorden afhankelijk zijn van de culturele normen die op dat moment heersen. “Colour-salience as revealed by language must be related to the wider experience of colour in a given culture, this experience differing among the different groups within this culture to whom colour is of some concern”¹⁸. Volgens Pastoureau is de informatie betreffende een kleur in geschreven bronnen zoals kronieken en hagiografieën niet betrouwbaar; ze zijn, zoals de geschreven bron zelf, puur ideologisch en beïnvloed door de cultuur en heersende stereotypen¹⁹. Het is volgens Pastoureau dan ook zeer moeilijk om een geschiedenis op te stellen voor de betekenis van kleuren. Iedere tekst reflecteert een ander aspect van de Middeleeuwse normen en waarden, waardoor iedere tekst onderzocht dient te worden binnen een steeds wisselende context en eenduidige betekenis moeilijk wordt om op te stellen.

Toch zijn er verschillende auteurs die een betekenis hebben proberen te geven aan de kleuren vanuit het Middeleeuwse perspectief. Om dit te doen hebben de auteurs echter weinig

---

¹⁶ Pleij, H. *Kleuren van de Middeleeuwen*. (Bloemendaal 1994), 14.

¹⁷ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 6.

¹⁸ Gage, J. *Colour and Culture, Practice and Meaning from Antiquity to Abstraction*. (London 1993), 79.

¹⁹ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 8.

rekening gehouden met historische ontwikkelingen gedurende de grofweg duizend jaar durende Middeleeuwen²⁰. Een voorbeeld van een auteur die deze betekenis toch heeft proberen te geven is Herman Pleij in zijn werken *Kleuren van de Middeleeuwen* en *Van karmijn, purper en blauw, over kleuren van de Middeleeuwen en daarna*. In beide werken heeft hij echter weinig aandacht voor de dubbele nuances van een kleur, hij bespreekt grotendeels alleen de negatieve lading die een kleur draagt. Hoewel Pastoureau aangeeft dat het moeilijk is om een geschiedenis op te stellen met de betrekking tot een kleur, heeft hij zich hier toch ook aan gewaagd. Voor de kleuren blauw en zwart schreef hij werken getiteld: *Blue: The History of a Color* en *Black: The History of a Color*, maar voor alle andere kleuren schreef hij geen afzonderlijk boek. Adamska meent dat Pastoureau een voorliefde had voor bepaalde kleuren en dit ook vaak laat doorschemeren in andere werken²¹. Amy Butler Greenfield geeft in haar boek *A Perfect Red* de geschiedenis van de kleur rood weer. Haar nadruk ligt op de cochenilleschildluis die als grondstof diende voor de kleur rood in de zestiende eeuw, maar hier en daar geeft ze in haar boek ook verwijzingen naar de Middeleeuwse traditie van de kleur.

Duidelijk is geworden dat de nadruk binnen het Middeleeuwskleurgebruik ligt op het onderscheid tussen de heldere en donkere nuances van een bepaalde ‘basis’ kleur. De heldere kleuren worden geassocieerd met het goede (Goddelijke) en de donkere kleuren worden geassocieerd met het slechte (duivel). Zowel Gage als Pastoureau erkennen dat het moeilijk is om kleuren een vaste definitie te geven in een bepaalde periode. “So it is not all surprising that modern students of medieval colour-symbolism have been hard put to it to reach any general conclusions about the meanings of individual colours, even when they have been able to identify them”²². Pastoureau onderneemt echter toch een poging dit te doen voor enkele kleuren. Pogingen om kleuren een betekenis te geven zijn (binnen de Middeleeuwse context) door de gecompliceerdheid, zeer uitgebreid (zoals het werk van Pastoureau) of heel oppervlakkig en laten belangrijke elementen buiten beschouwing (zoals het werk van Pleij).

Doordat de Middeleeuwse kleurensymboliek zo uitgebreid is, zal voor de verdere analyse van dit onderzoek het onderscheid tussen de heldere en donkere kleuren centraal staan. Wel zal eerst enige symboliek met betrekking tot de kleuren zwart, wit en rood in de Middeleeuwen uiteen gezet worden. Dit omdat deze drie kleuren veelvuldig voorkomen in het

---

²⁰ Adamska, A. ‘Grenzeloze kleuren. Een reflectie over de studie van middeleeuwse kleuren.’, *Madoc* 15,4 (2001), 7.

²¹ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 8.

²² Gage, J. *Colour and Culture, Practice and Meaning from Antiquity to Abstraction*. (London 1993), 83.

centrale verhaal van dit onderzoek: *Breuddwyd Rhonabwy*.

Zwart en Wit

De kleuren zwart en wit zijn de kleuren die het minst gebonden zijn aan verschillende nuances, hoewel sommige wetenschappers zullen beargumenteren dat zwart en wit geen kleuren zijn²³ worden ze door de meeste mensen toch als daadwerkelijke kleur beschouwd. Tevens beschouwde Middeleeuweners alle kleuren als werkelijk bestaande materie, dus waarom zouden zwart en wit in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten moeten worden?

Wanneer we nagaan dat donkere/matte kleuren in de Middeleeuwen geassocieerd werden met het slechte (duivelse) lijkt een conclusie met betrekking tot de kleur zwart snel getrokken; zwart is donker en dus slecht. Niets is echter minder waar! Het is zonder twijfel waar dat zwart al vanaf de vroeg christelijke tijd geassocieerd wordt met donker, dood, hel en de duivel²⁴. Het Welshe woord voor ‘zwart’ is *du*, maar dit woord heeft ook andere betekenissen zoals: donker, slecht, rampzalig, doortrapt en hels²⁵. Het verbond tussen zwart en negatieve connotaties ligt in het Welsh dus erg dicht bij elkaar. Naast deze negatieve connotatie had de kleur zwart in de Middeleeuwen echter ook een meer gerespecteerde betekenis, hoewel er geen heldere of lichte versie van zwart bestaat. Deze ‘positievere’ betekenis voor de kleur zwart werd verwoord door Paus Innocentius III; “Black, wrote Innocent III about 1200, is emblematic of penance and mourning, and was thus used for Advent and Lent”²⁶. Zwart werd in de late Middeleeuwen dus ook geassocieerd met boetedoening en rouwen. Deze associatie met rouwen heeft het zwart nu nog steeds, tijdens een begrafenis dragen de meeste mensen iets zwarts. Pastoureau geeft in zijn werk over de kleur zwart ook aan dat gedurende de Middeleeuwen zwart de kleur werd waarin hovelingen zich kleedden, het werd een kenmerk van koninklijke luxe²⁷. Dit omdat kleur ook werd geassocieerd met de (koninklijke) wijsheid van God: “There is in God a deep and dazzling darkness; meaning that the mysteries of God are unfathomable but glorious”²⁸. Iedere koning of hooggeplaatste edelman wilde uiteraard wijs overkomen op zijn onderdanen.

Ook bij de kleur wit heersen er vooroordelen. De eerste gedachte gaat uit naar een heldere kleur en dus een positieve associatie, immers wanneer we wit donkerder maken

---

²³ Conroy, E. *The Symbolism of Colour*. (London 1921), 46.

²⁴ Pastoureau, M. *Black: The History of a Color*. (Princeton 2008), 32.

²⁵ *Geiriadur Prifysgol Cymru*. (Aberystwyth 2002), 2171.

²⁶ Gage, J. *Colour and Meaning. Art, Science and Symbolism*. (London 1999), 70.

²⁷ Pastoureau, M. *Black: The History of a Color*. (Princeton 2008), 36.

²⁸ Conroy, E. *The Symbolism of Colour*. (London 1921), 46.

komen we al snel bij een andere kleur zoals geel of grijs. Bij de kleur wit blijkt dit vooroordeel echter wel te kloppen. De eerder genoemde Paus Innocentius III zei over de kleur wit: “white of innocence and purity, and was used on the feasts of the Virgin”²⁹. Ook Ellen Conroy in haar analyse over kleuren spreekt over wit in de vormen van zuiverheid en onschuld; “white in fact, symbolised not so much unity as purity, innocence, and the great joy of the man who has fought the good fight and attained the spiritual life”³⁰. Het Welshe woord voor ‘wit’ is *gwyn*, maar enkele andere betekenissen van ditzelfde woord zijn: licht, schijnend, helder, heilig, goed, mooi³¹. Kortom de kleur wit wordt inderdaad altijd geassocieerd met het goede (Goddelijke).

Rood

Het Welshe woord voor rood is *coch*, wanneer er gekeken wordt in het Welshe woordenboek kijken zien we dat *coch* ook ‘bruin’ kan betekenen³². Deze dubbele betekenis in het Welsh laat ruimte voor verschillende kleuren interpretaties in een vertaling. En inderdaad, zoals in de bijlage is te zien, kiest Sioned Davies in haar vertaling eenmalig voor de kleur bruin, waar in het Welsh *coch* gebruikt wordt: de haarkleur van de tweede gezant voor Owain.

Eerder werd al het voorbeeld van Pastoureau genoemd met betrekking tot vuurrood en bloedrood: “Het ‘slechte’ vuurrood deed denken aan duivel en hel, terwijl het ‘goede’ vuurrood associaties opriep met het Pinksterfeest en de Heilige Geest, die de gelovigen loutert en doet herleven. Het ‘slechte’ bloedrood betekende verkrachting en onreinheid; het deed denken aan het misdadig vergieten van menselijk bloed. Het ‘goede’ bloedrood daarentegen was verbonden met Christus en zijn bloed, dat de zonden der mensen reinigt”³³. De positieve connotaties van deze twee nuances rood zijn, door eerder genoemde Paus Innocentius III rond 1200, ook erkend: “and red was used for the feasts of both Apostles and Martyrs, since it symbolized both blood and the Pentecostal fire”³⁴. Bloedrood in het Welsh is *rhudd*, wat ook als andere betekenissen heeft: donkerrood of paarse kleuren³⁵, hieruit kan worden afgeleid dat bloedrood in een Welshe tekst een donkere negatieve associatie heeft. *Fflamgoch* is het Welshe woord voor vuurrood, *fflam* heeft ook als betekenis: gloed³⁶ (*goch* is een vervorming

---

²⁹ Gage, J. *Colour and Meaning. Art, Science and Symbolism*. (London 1999), 70.

³⁰ Conroy, E. *The Symbolism of Colour*. (London 1921), 40.

³¹ *Geiriadur Prifysgol Cymru*. (Aberystwyth 2002), 3320.

³² *Geiriadur Prifysgol Cymru*. (Aberystwyth 2002), 1182.

³³ Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 6.

³⁴ Gage, J. *Colour and Meaning. Art, Science and Symbolism*. (London 1999), 70.

³⁵ *Geiriadur Prifysgol Cymru*. (Aberystwyth 2002), 5388.

³⁶ *Geiriadur Prifysgol Cymru*. (Aberystwyth 2002), 2544.

van het woord *coch* wat rood betekent). Denkbaar is dat deze gloed in verband wordt gebracht met de Heilige Geest over de apostelen heen kwam, waardoor vuurrood een positieve connotatie zou krijgen in het Welshe verhaal.

In *Breuddwyd Rhonabwy* komen naast het vuurrood en bloedrood echter ook puurrood en donkerrood voor. Van donkerrood (*crimson*) kan worden aangenomen dat het een donkere kleur betreft, aangezien het al in de naam van de kleur verwerkt zit. Puurrood komt in het verhaal vaak voor (in drie van de vier gevallen) in combinatie met het woord *bright* (helder), waaruit opgemaakt kan worden dat puurrood hier een heldere kleur betreft. Het positieve puurrood is volgens Amy Butler Greenfield een koninklijke kleur: “the color of kings, identified with kingly virtues of valor and success in war”³⁷, binnen de Welshe tekst zou deze kleur dus veel kunnen voorkomen rondom de persoon van Arthur. Tevens merkt Greenfield op dat rood veel voorkomt in Europese legenden en sprookjes wanneer er gesproken wordt over een andere wereld³⁸. Beargumenteerd kan worden dat de droomwereld waarbinnen het gros van *Breuddwyd Rhonabwy* zich afspeelt een dergelijke andere wereld is en rood dus een veel voorkomende kleur is. Een goed voorbeeld binnen de Keltische literaire traditie van rood wat duidt op een andere wereld, is terug te vinden in het Ierse verhaal *Togail Bruidne Dá Derga* (De vernietiging van Da Derga’s herberg). In dit verhaal komt koning Conaire onderweg een gezelschap van drie mannen tegen, deze rijden iets voor hem. Maar zoals het een echte koning betaamt wil Conaire voorop rijden en vraagt een van zijn mannen de drie heren hiervan op de hoogte te brengen. De man die op deze missie gestuurd wordt onderneemt verschillende pogingen, maar is nooit in staat om dichterbij de drie mannen in de buurt te komen. De beschrijving van deze drie mannen is als volgt: “Three red frocks had they, and three red mantles: three red bucklers they bore, and three red spears were in their hands: three red steeds they bestrode, and three red heads of hair were on them”³⁹. In het verhaal merkt Conaire zelf al op dat deze drie mannen uit een andere wereld komen, aangezien ze niet te benaderen zijn: “since those Three Reds were the fairy folk”⁴⁰.

De kleur donkerrood moet volgens Middeleeuwse logica een negatieve lading hebben, negatieve ladingen met betrekking tot de kleur rood refereren echter allen naar de duivel en de eventuele seksuele lust die deze met zich meebrengt⁴¹. “Er was één kleur waarmee in de Middeleeuwen zeer veel emoties gepaard gingen, en waarvan de slechte faam zeer lang heeft

³⁷ Greenfield, A.B., *A Perfect Red: Empire, Espionage and the Quest for the Color of Desire*. (New York 2005), 23.

³⁸ Greenfield, A.B., *A Perfect Red: Empire, Espionage and the Quest for the Color of Desire*. (New York 2005), 21.

³⁹ Cross, T.P. & Slover, C.H., *Ancient Irish Tales*. (New York 1996), 101.

⁴⁰ Cross, T.P. & Slover, C.H., *Ancient Irish Tales*. (New York 1996), 102.

⁴¹ Pleij, H. *Van karmijn, purper en blauw, over kleuren van de Middeleeuwen en daarna*. (Amsterdam 2002) 129.

voortgeleefd: rossig. Men beschouwde het als een rampzalig mengsel van het ‘slechte’ rood en het ‘slechte’ geel, en hechtte er een symbolische waardering van de grootst mogelijke slechtheid aan”⁴². Een van deze slechtheden was dat werd verondersteld dat de haarkleur van Judas rossig was⁴³, dit was de grootste verrader voor de mensheid in de Middeleeuwen; iets positiefs was over deze man ook niet te zeggen. Het Welsh kent voor deze negatieve kleur een aparte naam: *melyngoch*.

---

⁴² Adamska, A. ‘Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.’, *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 6.

⁴³ Pleij, H. *Van karmijn, purper en blauw, over kleuren van de Middeleeuwen en daarna*. (Amsterdam 2002) 127.

Kleuren in *Breuddwyd Rhonabwy*

In de bijlage van dit onderzoek is een complete tabel te vinden met alle vermeldingen van kleur in het Welshe droomverhaal. Kleuren die veelvuldig terugkeren in *Breuddwyd Rhonabwy* zijn: zwart, wit, rood en rood in combinatie met geel. De kleuren, geel, groen, bruin, blauw, grijs en paars komen slechts enkele keren voor in het verhaal en zullen voor verdere analyse binnen dit onderzoek grotendeels buiten beschouwing gelaten worden.

Opvallend is dat goud, met een enkele uitzondering daargelaten, alleen voorkomt in gebruiksvoorwerpen zoals; zwaarden, sluitingen van riemen of schoenen, schedes van zwaarden, heften van zwaarden of helmen. Verder wordt er voor de kleur goud ook zelden een verdere nuance aangebracht in de vorm van helder of donker (uitzonderingen zijn er bij het *rhuddaur* ‘roodgoud’); het is wel denkbaar dat goud wordt gebruikt om aan te geven hoe waardevol een voorwerp is, zeker wanneer dit in combinatie gebeurt met edelstenen. “On the rider’s head was a golden helmet with precious, valuable stones in it”⁴⁴.

Voor verdere analyse van de kleuren binnen *Breuddwyd Rhonabwy* zal de kleur goud om deze redenen; geen nuances van de kleur en het zo goed als alleen voorkomen in gebruiksvoorwerpen (en zilver die maar twee keer in het hele verhaal voorkomt en hierdoor ook niet terug te vinden is in de tabel) buiten beschouwing gelaten worden. In het achterhoofd wordt wel gehouden dat goud zou kunnen bijdragen aan de waarde van het voorwerp en hiermee dus ook in zekere zin de status van de eigenaar. Dit aangezien goud in de Middeleeuwen een waardevol en gewild handelsvoorwerp was waar men onder andere voor plunderde. “The enticements were gold and slaves as well as honor and glory”⁴⁵. Hoe meer waardevol goud iemand bezat, hoe meer mensen hij aan zich kon binden door middel van betalingen voor bepaalde diensten. “Aristocrats usually stayed at ‘home’, though in fact they might (like kings) have many homes, scattered in many regions. Tending to their estates, honing their skills in the hunt, aristocratic men regularly led armed retinues to war. They prove their worth in the regular taking of booty and rewarded their faithful followers afterwards with generous gifts”⁴⁶.

---

⁴⁴ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 223.

⁴⁵ Rosenwein, B. *A Short History of the Middle Ages*. (Toronto 2004), 343.

⁴⁶ Rosenwein, B. *A Short History of the Middle Ages*. (Toronto 2004), 86.

Zwart en Wit

Wanneer we de kleur zwart terugvinden in het verhaal van *Breuddwyd Rhonabwy* komt deze kleur vaak voor in de vorm van ‘puur’ zwart, in maar liefst veertien van de (in totaal) eenentwintig meldingen van zwart gaat het om puur zwart. Enkele voorbeelden hiervan zijn de tuniek en cape van de man staande naast Arthur, alle vermeldingen van zwart in het Noorse (drie keer) en Deense (twee maal) genootschap, de slang op de tent waar de eerste gezant voor Owain uitkomt en alle vermeldingen van zwart betreffende de tweede gezant voor Arthur. Ook zijn er twee aanduidingen te vinden in de vorm van ‘zwart als roet’: de wenkbrauwen van de man naast Arthur en de onderkant van de paarden van het tweede genootschap. Tevens is er één vermelding van ‘zeer’ zwart: het oude gebouw waarin Rhonabwy overnacht. Hoewel er dus verschillende vormen van zwart beschreven worden in het verhaal mogen we ervan uitgaan dat alle genoemde varianten donker zijn.

Wit komt in *Breuddwyd Rhonabwy* vaak voor in de vormen van of in vergelijking met: lelie, ivoor en puur. Van de achttien vermeldingen van de kleur wit in het gehele verhaal (zie bijlage) betreft het drie maal een vergelijking met lelies: de pols van de man staande naast Arthur, de bovenkant van de paarden in het tweede genootschap en de ringen van de maliënkolder van Cai. Twee maal wordt er in de tekst een verwijzing gemaakt naar ivoorwit: het gezicht van de man staande naast Arthur en de sluiting van de riem van de eerste gezant voor Arthur. Het meest komt in *Breuddwyd Rhonabwy* een vermelding van wit voor in de vorm van puurwit, namelijk vijf maal: de banieren van het Noorse genootschap, van het Deense genootschap de franjes van de gewaden, onderkant van de paarden (en benen van de mannen) en de punten van de banieren, de laatste keer dat puurwit genoemd wordt betreft het rechtervoorbeen van het paard van de derde gezant voor Arthur. Daarnaast wordt er ook één maal bleekwit genoemd (het paard van de tweede gezant voor Arthur) en wordt er één maal briljantwit genoemd (de algehele indruk van het Noorse genootschap). Op de overige zes momenten waarop wit voorkomt wordt niet gespecificeerd om wat voor wit het gaat, er wordt daar alleen *white* genoemd. Iedere vorm van wit die in het verhaal genoemd wordt, kan dus ook positief opgevat worden. Een wit gezicht⁴⁷ zal een puur en rein persoon inhouden, en wanneer iemand uit een witte tent komt zal zijn intentie goed van aard zijn.

Nadat de kleuren zwart en wit in het voorgaande hoofdstuk voorzien zijn van enige connotatie, is het dan mogelijk een interpretatie te geven voor enkele momenten waarop deze kleuren voorkomen? Voor de kleur wit is duidelijk geworden dat de vooroordelen met

---

⁴⁷ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 217.

betrekking tot een positieve connotatie kloppen. Zo heeft de man die naast Arthur staat een wit gezicht en een witte pols⁴⁸, een man met slechte bedoelingen zal niet met degelijke kleuren beschreven worden of naast Arthur geplaatst worden. Ook de mantel waarop Arthur gaat zitten⁴⁹, genaamd ‘Gwen’ (wat de vrouwelijke vorm is van het woord *gwyn* en ‘wit’ betekend), heeft positieve kwaliteiten. De drager van deze mantel kan iedereen en alles gewoon nog zien, maar niemand kan de drager meer zien, een onzichtbaarheidsmantel. Beide voorbeelden tonen aan dat wit in een positieve toon naar voren komt binnen *Breuddwyd Rhonabwy*.

De eerste keer dat we de kleur zwart tegenkomen in het verhaal betreft het moment dat Rhonabwy het huis ziet waar hij zal overnachten en de betreffende droom zal hebben. De eerste indruk van het huis wordt als volgt beschreven: “they could see a very black old building with a straight gable end, and plenty of smoke coming from it”⁵⁰. Voor deze eerste beschrijving lijkt het toch logischer om de negatieve associatie aan te houden voor de kleur zwart. Gezien de verdere omschrijving van het huis: ongelijke vloeren en vol met gaten glad van de uitwerpselen van vee, lijkt het hier niet te gaan om een vorm van koninklijke luxe of boetedoening. Als lezer verwacht men na het lezen van deze omschrijving dat er iets ergs zal gaan gebeuren. Hoewel Rhonabwy zelf alleen in slaap valt, worden er in zijn droom wel mannen en raven afgeslacht. Er zou dus gesteld kunnen worden dat de verwachtingen en vooroordelen bij de kleur zwart hier wel stand houden.

Op elf momenten in de tekst (zie bijlage) waarop de kleur zwart genoemd wordt betreft het een kledingstuk van een persoon of bekleding van een paard. Met de nieuwe inzichten betreffende de kleur zwart zou hier wel gesteld kunnen worden dat deze kledingstukken een teken zijn van luxe. In het verhaal zijn hier ook tekenen voor te vinden, zo zijn zwarte schoenen vaak gemaakt van ‘Cordovan leather’. In haar verklarende noten legt Davies uit: “Cordovan leather: high quality Spanish leather”⁵¹. Deze speciale vorm van leer werd dus geïmporteerd iets waar, ook vandaag de dag, meer geld voor neergeteld diende te worden, het betreft hier dus zeker een luxueus product.

Binnen het verhaal is een passage die zeer opvallend is wanneer er gekeken wordt naar de kleuren zwart en wit. Zo worden er twee genootschappen beschreven, een Noorse en een Deense. Wanneer de algehele indruk van het Noorse genootschap buiten beschouwing gelaten

---

⁴⁸ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 217.

⁴⁹ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 220.

⁵⁰ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 214.

⁵¹ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 238.

wordt, is te zien in onderstaande deel van de tabel (in zijn geheel te vinden in de bijlage) dat de kleuren van de genootschappen precies tegenovergesteld zijn.

	<u>Noors genootschap</u>	<u>Deens genootschap</u>
Mantel/Gewaad	Wit	Zwart
Franjes van mantel/gewaad	Zwart	Wit
Onderkant paard en benen van mannen	Zwart	Wit
Banier	Wit	Zwart
Punten Banier	Zwart	Wit

Het Noorse genootschap wordt geleid door een familielid van koning Arthur, die net zoals in alle Arthur verhalen een zekere heldenrol te vervullen heeft, een wijze en goede koning. In het genootschap dat verbonden kan worden met Arthur zijn de hoofdkleuren dan ook wit en de details zwart. In het tegenovergestelde Deense genootschap, is de hoofdkleur zwart en zijn de details wit. Hoofdkleuren in dit voorbeeld zijn uiteraard de kleuren van de gewaden/mantels en de kleuren van de banieren die de genootschappen voeren. Wanneer er in het verhaal niet nadrukkelijk een familiale band tussen het Noorse genootschap en het Arthur was benoemd, had er nog geconcludeerd kunnen worden dat het Noorse genootschap het ‘goede’ genootschap was. De toepassing van kleuren in deze passage komt overeen met de verwachtingen die iemand zou kunnen hebben met betrekking tot de kleuren zwart en wit.

Rood

Voor de kleur rood zijn in tegenstelling tot zwart en wit wel verschillende nuances aan te brengen, zo komen we een vorm van rood in de tekst van *Breuddwyd Rhonabwy* eenendertig maal tegen. In vier van eenendertig vermeldingen van rood betreft het *rhuddaur*, Welsh voor ‘roodgoud’: de appels in de hoeken van de mantel van Arthur, de ogen van de slang waaruit de eerste gezant voor Owain komt, de tip van de schede van deze zelfde eerste gezant en de sluitingen van de schoenen van de tweede gezant voor Owain. Op drie momenten in de tekst vinden we *melyngoch*, Welsh voor roodgeel: het haar van Rhwawn Bebyr, de luipaard op de helm van de eerste gezant voor Arthur en de leeuw op de helm van de tweede gezant voor Arthur. Andere nuances van de kleur rood die terugkeren in het verhaal zijn; bloedrood, donkerrood, vuurrood en puurrood. Het donkere bloedrood is drie maal terug te vinden: het gewaad van Rhwawn Bebyr, de mannen in het genootschap van Rhuan Bebyr en de klinknagels in de maliënkolder van Cai. Het donkerrood (*crimson*) is ook drie maal terug te vinden in *Breuddwyd Rhonabwy*: de stenen in de luipaard op de helm van de eerste gezant voor Arthur, de punt van de speer van diezelfde gezant en de ogen van de leeuw op de helm van de tweede gezant voor Arthur. De heldere nuances vuurrood en puurrood zijn respectievelijk twee en vier maal terug te vinden in de Welshe tekst. Vuurrood: de tong van de slang op de tent waaruit de eerste gezant voor Owain verschijnt en de tong van de leeuw op de helm van de tweede gezant voor Arthur. Puurrood: de leeuw op de tent waaruit de tweede gezant voor Owain verschijnt, het rechtervoorbeen en de bovenkant van de bescherming van het paard van de eerste gezant voor Arthur en de bovenkant van het linkervoorbeen van het paard van de derde gezant voor Arthur.

In negen vermeldingen van rood in *Breuddwyd Rhonabwy* wordt niet gespecificeerd om welke nuance het gaat. In deze gevallen vinden we simpelweg alleen de vermelding *red* in het verhaal. De eerste keer dat we een vermelding van de kleur rood tegenkomen betreft het een roodharige man die ook in het zwarte huis verblijft waar Rhonabwy overnacht. Hoewel hier niet gespecificeerd wordt om wat voor nuance van de kleur rood het hier gaat, lijkt de betekenis van de haarkleur hier te neigen naar een negatieve lading. Het hele huis wordt als donker en vervallen beschreven, waardoor deze negatieve connotatie zijn weerslag vindt op alle andere elementen in het huis zo ook het rode haar van de man.

Een passage uit de Welshe tekst waar we veel rood terugvinden betreft de passage waar Arthur's dienaar beschreven wordt samen met alle spullen die hij voor Arthur klaarzet.

	Rood	Rhuddaur	Goud	Wit
Beschrijving dienaar van Arthur (Eirynd) en de spullen die hij voor Arthur haalt				
Haar	ruw			
Snor	x			
Paard	x			
Stoel			x	
Mantel, maakt drager onzichtbaar en de mantel neemt dus de kleur van de omgeving aan. Naam van de mantel vertaalt = 'wit'				x
Appels in de hoeken van mantel		x		

Hoewel in deze passage niet altijd gespecificeerd wordt om welke nuance rood het hier gaat (met uitzondering van de appels in de hoeken van de mantel), kan er na de eerdere analyse van de kleur rood toch iets gezegd worden over deze kleur. Wanneer er hier sprake is van rood met betrekking tot koning Arthur, krijgt de kleur rood de positieve koninklijke lading waar Greenfield het over had. Deze conclusie kan voornamelijk getrokken worden door het *rhuddaur* (roodgoud) met betrekking tot de details op Arthurs mantel, eerder werd al duidelijk dat goud een waardevolle en status verhogende factor heeft. Dus de combinatie roodgoud heeft zowel het koninklijke als het status verhogende element ineen.

Wel blijven er nog enkele andere vermeldingen van rood in deze passage over, namelijk de ‘roden’ die verwijzen naar Arthur’s dienaar. Deze heeft uiteraard een lagere status dan Arthur dus het koninklijke rood is hier niet van toepassing. Wanneer de context bij deze vermeldingen betrokken wordt, wordt het echter duidelijk in welke richting de betekenis van dit rood gezocht moet worden: “Arthur’s servant, being summoned, a rough, ugly, red-haired man, with a red moustache full of bristling hairs”⁵². Met betrekking tot het rood moet voor deze man toch in de richting van onreinheid gezocht worden, duivels is hier misschien te sterk of ver gezocht aangezien de man toch in het gezelschap van koning Arthur verkeert. Ook zou beargumenteerd kunnen worden dat het Welshe verhaal niet helemaal conform het Middeleeuwse verwachtingspatroon geschreven is. Dit valt ook samen met het feit dat het verhaal de Arthuriaanse mythen en waarden persifleert (zoals te lezen is in de inleiding van dit onderzoek). De schrijver van *Breuddwyd Rhonabwy* zou in het kader van deze persiflage een duivelse dienaar aan de zijde van Arthur geplaatst kunnen hebben (wat dan wel weer conform de Christelijke religie zou zijn waarin het ‘goede’ toch altijd het ‘kwade’ overheerst) om zo voor entertainment te zorgen in het verhaal.

⁵² Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 220.

Zoals eerder aangegeven is de combinatie rood en geel (*melyngoch* in het Welsh) in de Middeleeuwen een slechte combinatie die wordt verbonden met onvergeeflijke zonden (Judas). Het echte *melyngoch* komt zoals eerder aangegeven slechts drie keer terug in de gehele tekst van *Breuddwyd Rhonabwy*. De eerste keer dat deze kleur naar voren komt betreft het haar van Rhwawn Bebyr zoon van Deorthach Wledig, deze heeft dus dezelfde haarkleur als Judas. Wanneer we de naam Rhwawn Bebyr betekent echter ‘Rhuawn de Stralende’, wat helemaal niet negatief aandoet. Ook wanneer duidelijk wordt dat hij deel uitmaakt van Arthurs hofhouding⁵³ is deze haarkleur keuze zeer opvallend en zeker niet conform de verwachtingen: dat iemand met roodgeel haar negatieve bedoelingen heeft.

De andere twee keren dat *melyngoch* voorkomt in *Breuddwyd Rhonabwy* betreft het dieren op de helm van een gezant van Arthur. Opvallend is dat er veel vermeldingen van rood in combinatie met geel voorkomen in de kleding of attributen van de gezanten (van zowel Owain als Arthur), hoewel niet altijd op eenzelfde kledingstuk of voorwerp. Ter illustratie van deze veelvuldigheid van de combinatie (rood met geel) bij de gezanten, de onderstaande tabel. Hierin zijn alle andere kleuren die bij de gezanten voorkomen weggelaten (deze zijn wel te vinden in de uitgebreide tabel in de bijlage).

Gezanten voor Owain	G	R	Rh	M
Eerste gezant				
Top van de tent		x		
Ogen van de slang			x	
Tong van de slang		vuur		
Haar	x			
Tuniek en overjas	x			
Kousen	x			
Tip van de schede			x	
Tweede gezant				
Haar		O		
Tent waaruit hij komt	x+			
Leeuw op de tent		puur+		
Tuniek	x			
Borduursel op tuniek		x		
Sluitingen van schoenen			x	
Schede van Zwaard		x		

Gezanten voor Arthur	G	R	Rh	M
Eerste gezant				
Paard				
Rechtersvoorbeen paard		puur+		
Bovenkant andere benen paard	x+			
Bovenkant bescherming paard		puur		
Onderkant bescherming paard	x+			
Luipaard op helm				x
Stenen in de luipaard		x-		
Punt van de speer		x-		
Tweede gezant				
Mantel	x			
Franjes bescherming paard	x+			
Schede van zwaard		x		
Riem		vers		
Leeuw op de helm				x
Tong van de leeuw		vuur		
Ogen van de leeuw		x-		

⁵³ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 277.

Derde gezant					Derde gezant				
Tent waaruit hij komt	X-				Bovenkant linkervoorbeen paard		puur+		
Haar	X+				Bescherming	X-			
Gezicht		X			Riem	X			
Speer	X				Helm	X			

G = Geel

R = Rood

Rh = *Rhuddaur*

M = *Melyngoch*

In de tabel is te zien dat iedere gezant, zowel die voor Owain als die voor Arthur, in een kledingstuk of een attribuut (of een combinatie van beide) heeft waar de combinatie van rood met geel voorkomt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat iedere gezant een bode is van slecht nieuws voor beide heren, allen komen met een boodschap dat het slecht gaat op het slagveld en dat hun heer aan de verliezende hand is.

Hoewel de kleur rood voorzien is van meerdere nuances dan het eerder besproken zwart en wit, kan ook voor de vermeldingen van de kleur rood in *Breuddwyd Rhonabwy* steeds wel een significatie gegeven worden. Om dit te doen dient er echter wel steeds wat dieper op de tekst te worden in te gaan; context maakt in de situaties waar er niet gespecificeerd wordt om welke nuance het gaat een hoop duidelijk, maar daar dient de context ook voor!

Conclusie

Uit dit onderzoek is duidelijk geworden dat de nadruk met betrekking tot kleuren in de Middeleeuwen lag op het onderscheid tussen een heldere of donkere versie van de kleur. Verschillende nuances zoals ‘lichtrood’ of ‘donkerrood’ werden gezien als compleet andere kleuren. Tevens is naar voren gekomen dat de Middeleeuwers een dubbele waarde hechtten aan de verschillende kleuren, wanneer een kleur in een heldere versie voorkwam werd dit geassocieerd met het goede (goddelijke), wanneer een kleur echter in een donkere versie voorkwam werd dit geassocieerd met het negatieve (duivelse).

Tijdens de analyse van de kleuren zwart, wit en rood is gebleken dat enkele vooroordelen die er heersen over de kleuren zeker waar zijn, maar dat er toch ook verrassende elementen in de kleurensymboliek terug te vinden zijn. Zo is zwart niet alleen maar negatief, ondanks het feit dat het hier altijd een donkere kleur betreft. Het zwart kan ook geassocieerd worden met boetedoening, rouwen en koninklijke luxe en zo een respectabele associatie oproepen. De vooroordelen met betrekking tot het wit blijken wel te kloppen, deze kleur wordt altijd geassocieerd met reinheid en onschuld. Het rood was een ingewikkelder verhaal, omdat binnen deze kleur wel nuances aan te brengen zijn, denk aan ‘bloedrood’ en ‘vuurrood’. Ook kent het Welsh verschillende woorden voor de kleurencombinaties ‘roodgoud’ (*rhuddaur*) en ‘roodgeel’ (*melyngoch*). Voor iedere nuance was in de Middeleeuwse kleurensymboliek een goede en slechte associatie, afhankelijk van de helderheid van de nuance. Verschillende symbolische waarden voor de genoemde nuances van het rood zijn de revue gepasseerd. Zo werd het ‘donkerrood’ in verband gebracht met het duivelse, het ‘bloedrood’ werd ook gedefinieerd als een donkere kleur in *Breuddwyd Rhonabwy* door de meervoudige betekenis in het Welsh (het Welshe *rhudd*, kan ook donkerrood of paars betekenen) de kleur werd zodoende geassocieerd met het onreine. De nuances ‘puurrood’ en ‘vuurrood’ werden als heldere kleuren omschreven, in het geval van ‘puurrood’ door de context en in het geval van ‘vuurrood’ door het Welshe woord ervan: *fflamgoch*. De nuances werden zo respectievelijk in verband gebracht met het koninklijke deugden en de Heilige Geest die de gelovigen doet herleven. Het *melyngoch* had in de Middeleeuwen een hele duidelijke negatieve associatie, die met de verrader Judas. Het *rhuddaur* daarentegen was juist heel positief, de combinatie rood met goud maakte dat de kleur zeer waardeverhogend werkte en in verband gebracht werd met het koninklijke, omdat het goud zeer waardevol was.

Deze kleurenanalyse is daarna toegepast op het Welshe verhaal *Breuddwyd Rhonabwy*.

Binnen dit verhaal wordt niet altijd aangegeven of het een heldere of donkere nuance betreft, waardoor uit de context moet worden opgemaakt welke nuance het betreft. De context geeft aanknopingspunten door verschillende vergelijkingen die hierin naar voren komen zoals: ‘what was red was as red as the reddest blood in the world’⁵⁴.

Voor de kleuren zwart en wit waren deze context minder belangrijk aangezien deze kleuren geen nuances kennen. Het ‘wit’ in *Breuddwyd Rhonabwy* kwam in alle genoemde vermeldingen (achttien in totaal) positief naar voren en kwam zodoende goed overeen met de vooraf verwachte ideeën. Ook voor de eenentwintig vermeldingen van zwart waren de vermeldingen conform de verwachtingen. Door de eerdere associatie met respect en koninklijke luxe werd met name bij de kledingstukken (elf van de eenentwintig keer) duidelijk dat dit veel vaker het geval was dan de negatieve connotatie (die ook zeker terugkomt), een goed voorbeeld hiervan was de kleding gemaakt van ‘Cordova leer’.

Bij de kleur ‘rood’ is de context wel belangrijk, deze definieert in een aantal gevallen de nuance van de kleur (tweeëntwintig maal van de in totaal eenendertig vermeldingen). De kleur *rhuddaur* komt in alle vier de vermeldingen voor op een kostbaar attribuut, met speciale aandacht voor de appels op de mantel van Arthur, en dus helemaal conform de verwachtingen. Het *melyngoch* doet dit niet, zo heeft het haar van Rhwawn Bebyr deze kleur terwijl hij geen slecht of verraderlijk persoon is binnen het verhaal. De veelvuldige combinatie van het rood met geel in de gewaden en attributen van de gezanten paste wel binnen het negatieve verwachtingspatroon. Geen enkele gezant kwam bij zijn heer met een positieve boodschap.

Concluderend kan er gesteld worden dat de meeste vermeldingen van de kleuren zwart, wit en rood conform de verwachte patronen voorkwamen binnen *Breuddwyd Rhonabwy*. Kleuren binnen het verhaal kunnen iets zeggen over de status, *rhuddaur* was erg kostbaar en dus voor mensen met een hoge status. Ook kunnen de kleuren verbanden verduidelijken, denk aan het voorbeeld van het Noorse en Deense leger die compleet tegenovergestelde kleuren dragen en hun connectie met Arthur. Tevens zouden de kleuren gebeurtenissen binnen het verhaal kunnen voorspellen: het veelvuldig gebruik van rood en geel met betrekking tot de gezanten duidt niet op goed nieuw. Ook voorspelt het donkere huis aan het begin van het verhaal al niet veel goeds, maar wanneer Rhonabwy gehoor had gegeven aan deze negatieve lading was dit een zeer kort verhaal geweest.

---

⁵⁴ Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007), 216-217.

Literatuurlijst

Adamska, A. 'Grenzeloze kleuren. Een reflectie over de studie van middeleeuwse kleuren.', *Madoc* 15,4 (2001), 1-12.

Adamska, A. 'Michel Pastoureau en de geschiedenis van de kleur.', *Theoretische geschiedenis* 24 (1998), 1-14.

Conroy, E. *The Symbolism of Colour*. (London 1921).

Cross, T.P. & Slover, C.H., *Ancient Irish Tales*. (New York 1996).

Davies, S. *The Mabinogion, Translated with an Introduction and Notes*. (Oxford 2007).

Gage, J. *Colour and Culture, Practice and Meaning from Antiquity to Abstraction*. (London 1993).

Gage, J. *Colour and Meaning. Art, Science and Symbolism*. (London 1999).

Geiriadur Prifysgol Cymru. (Aberystwyth 2002).

Greenfield, A.B., *A Perfect Red: Empire, Espionage, and the Quest for the Color of Desire*. (New York 2005).

Jones, G. and Jones, T. *The Mabinogion*. (London 1993).

Pastoureau, M. *Black: The History of a Color*. (Princeton 2008).

Pleij, H. *Kleuren van de Middeleeuwen*. (Bloemendaal 1994).

Pleij, H. *Van karmijn, purper en blauw, over kleuren van de Middeleeuwen en daarna*. (Amsterdam 2002).

Rosenwein, B. *A Short History of the Middle Ages*. (Toronto 2004).

Voor Figuur 1 is gebruik gemaakt van de website:

<http://www.wetenschap24.nl/nieuws/artikelen/2007/maart/Gezellige-gloed-in-het-donker.html>, voor het laatst geraadpleegd op 30 april 2013.

Bijlage

De tabel is gebaseerd op de moderne vertaling van de *Mabinogion* door Sioned Davies ter vergelijking is de vertaling van Gwyn Jones en Thomas Jones gebruikt. Deze tweede vertaling wijkt echter niet af van de eerst genoemde versie. Voor een beter begrip van de verschillende vormen van de kleur rood, heeft Karianne Lemmen-Friedrich (begeleidster van dit eindwerkstuk) gekeken naar de oorspronkelijke Welshe tekst van *Breuddwyd Rhonabwy*. Zij heeft voor iedere vermelding van de kleur rood, in het Welsh *coch*, aangegeven in welke vorm deze voorkomt. In de oorspronkelijke tekst ontdekte zij echter één afwijking in kleurvermeldingen, deze afwijking is in de tabel terug te vinden met een ‘O’.

In het Welsh zijn er verschillende woorden voor verschillende vormen van het rood. In deze tabel zijn extra opgenomen *rhuddaur* wat ‘roodgoud’ inhoudt, en *melyngoch* wat ‘rood-geel’ inhoudt. Voor deze extra vermeldingen is gekozen door de hoge waarde die gehecht werd aan het (rood)goud en de negatieve connotatie die met het rood-geel samenhangt. Uit het onderzoek is gebleken dat er in de Middeleeuwen grote waarde werd gehecht aan het feit of een kleur in een heldere, lichte versie voorkwam of een donkere versie. Nu hebben zwart en wit geen donkere of lichte nuances zoals in het onderzoek te lezen is. In de tabel wordt voor deze kleuren, in gevallen waar dat specifiek naar voren komt, duidelijk gemaakt om welke nuance het gaat aan de hand van een extra woord in de tabel.

Voor alle andere kleuren is nagegaan in welke versie deze voorkwamen. Niet in alle gevallen werd dit gespecificeerd, maar op de momenten waarop dit wel duidelijk genoemd werd is in de tabel naast de ‘x’ een ‘+’ te vinden voor een heldere lichte versie en een ‘-’ voor een donkere versie. Omdat rood extra aandacht krijgt in het onderzoek zal in de tabel ook extra aandacht gegeven worden aan deze kleur, zo zullen er verschillende nuances apart genoemd worden (bloedrood, vuurrood) naast *rhuddaur* en *melyngoch*.

	Zwart	Geel	Rood	Rhuddaur	Melyngoch	Groen	Goud	Bruin	Wit	Blauw	Grijs	Paars
Oud gebouw waar Rhonabwy overnacht	zeer											
Ossenhuis waarop Rhonabwy slaapt		X										
Haarkleur van man die arriveert in hetzelfde huis waar Rhonabwy overnacht			X									
Deken waarop de mannen van Rhonabwy slapen			grijs									
Beschrijving Iddog Cordd Prydain												
Haar		X+										
Paard		X+										
Voorpoten paard						X+						
Tuniek		X+										
Borduursel van tuniek						X+						
Zwaard							X					
Gesp							X					
Mantel		X+										
Borduursel van mantel						X+						
Franjes van mantel						X+						
Beschrijving Rhwawn Bebyr zoon van Deorthach Wledig												
Haar					X							
Paard		X+										
Gewaad			bloed									
Borduursel van gewaad		X+										
Franjes van gewaad		X+										
Beschrijving man naast gezelschap Arthur												
Haar								X				
Tuniek	puur											

Cape	puur											
Gezicht									ivoor			
Wenkbrauwen	roet											
Pols									lelie			
Mannen in het genootschap van Rhuan Bebyr			bloed									
Onderkant paarden van het tweede genootschap	roet											
Bovenkant paarden van het tweede genootschap									lelie			
Beschrijving Noorse genootschap												
Algehele indruk									briljant			
Mantel									x			
Franjes mantel	puur											
Onderkant paard en benen van mannen	puur											
Banier									puur			
Punten Banier	puur											
Beschrijving Deense genootschap												
Gewaad	puur											
Franjes gewaad									puur			
Onderkant paard en benen van mannen									puur			
Banier	puur											
Punten Banier									puur			
Ringen van de maliënkolder van Cai									lelie			
Klinknagels van de maliënkolder van Cai			bloed									
Beschrijving dienaar van Arthur (Eirynd)												
en de spullen die hij voor Arthur haalt												

Haar			ruw										
Snor			x										
Paard			x										
Stoel								x					
Mantel, maakt drager onzichtbaar en de mantel neemt dus de kleur van de omgeving aan.													
Naam van de mantel vertaalt = 'wit'											x		
Appels in de hoeken van mantel													
Beschrijving eerste gezant voor Owain													
Tent waaruit hij komt													x
Top van de tent waaruit hij komt													
Slang op de tent		puur											
Ogen van de slang													
Tong van de slang													
Haar			x										
Ogen													x
Tuniek en overjas			x										
Kousen			x										
Sluitingen van schoenen													
Zwaard													
Schede van Zwaard		x											
Tip van de schede													
Beschrijving tweede gezant voor Owain													
Haar													x
Tent waaruit hij komt													
Leeuw op de tent													
Tuniek			x										

Borduursel op tuniek			x									
Kousen									x			
Schoenen	x											
Sluitingen van schoenen				x								
Schede van Zwaard			x									
Tip van de schede								x				
Beschrijving derde gezant voor Owain												
Tent waaruit hij komt		x-										
Adelaar op de tent								x				
Haar		x+										
Mantel						x						
Pin op mantel								x				
Sluitingen op schoenen								x				
Gezicht			x							x		
Speer		x										
Beschrijving eerste gezant voor Arthur												
Paard												x
Rechtersvoorbeen paard			puur+									
Bovenkant andere benen van paard		x+										
Bovenkant bescherming paard			puur									
Onderkant bescherming paard		x+										
Heft van zwaard								x				
Schede van zwaard						x+						
Riem	x											
Sluiting van riem										ivoor		
Tong sluiting van riem	puur											
Helm								x				

Luipaard op helm					x							
Stenen in de luipaard			x-									
Schacht van speer						x						
Punt van de speer			x-									
Beschrijving tweede gezant voor Arthur												
Paard											bleek	
Linkervoorbeen van paard	puur											
Bescherming						x						
Mantel		x										
Franjes van mantel						x						
Bescherming paard	puur											
Franjes bescherming paard		x+										
Schede van zwaard			x									
Riem			vers									
Sluiting riem	puur											
Helm								x				
Leeuw op de helm					x							
Tong van de leeuw			vuur									
Ogen van de leeuw			x-									
Beschrijving derde gezant voor Arthur												
Hoeven van paard	x											
Bovenkant linker voorbeen van paard			puur+									
Rechter voorbeen											puur	
Bescherming		x-										
Mantel van het paard	puur										x	
Franjes van mantel van paard								x				x
Zwaard								x				

Riem		x					x					
Sluiting van de riem	puur											
Helm		x										
Speer										x		
Haarkleur man waar Arthur naar toe loopt om de vrede te bezegelen									x			

